

GEFAD / GUJGEF42(2): 1709-1749(2022)

Özel Gereksinimli Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Süreci ve Engelli Öğrenci Birimlerinin İş Birliği Durumunun İncelenmesi*

Examining of Distance Education Process of University Students with Special Needs and Cooperation of Disabled Student Units

Eylem DAYI¹, Reyhan BASIK²

¹Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü.

dayeylem@gmail.com

²Harran Üniversitesi, Siverek Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü.

reyhanbasik@hotmail.com

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Makalenin Geliş Tarihi: 13.09.2021

Yayına Kabul Tarihi: 18.02.2022

ÖZ

Bu araştırma; Covid-19 pandemisi sonrasında eğitim-öğretim kademelerinin tamamında aktif olarak kullanılmaya başlanan uzaktan eğitim (UE) çerçevesinde, özel gereksinimli (ÖG) üniversite öğrencilerinin ve bu öğrencilere destek olmak için kurulan birim koordinatörlüklerinin iş birliği durumunu incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma'nın çalışma grubunu Türkiye'deki vakıf ve devlet üniversitelerinde öğrenim gören ÖG 100 öğrenci ve beş devlet üniversitesinde aktif olarak hizmet veren engelli öğrenci birim koordinatörlüğünün ilgili beş personeli oluşturmuştur. Bu amaç doğrultusunda iki yönlü gerçekleştirilen araştırmanın nicel kısmında kullanılmak üzere araştırmacılar tarafından "ÖG Üniversite Öğrencilerinin UE Sürecini ve Engelli Öğrenci Birim Koordinatörlüğü ile İş Birliği Durumunu Belirleme Formu" isimli bir anket formu geliştirilmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında ise üniversitelerin engelli öğrenci birim koordinatörlüğünü yürüten personelin iş birliği sürecini belirlemek amacı ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve bu doğrultuda hazırlanan görüşme soruları kullanılmıştır. Bu araştırma için geliştirilen anket formu kullanılarak toplanan nicel veriler IBM SPSS Statistics 23 paket programı ile değerlendirilmiştir. Bireysel görüşmeler yapılarak elde edilen nitel veriler ise, MAXQDA 2020

***Alıntılama:** Dayı, E. ve Basık, R. (2022). Özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim süreci ve engelli öğrenci birimlerinin iş birliği durumunun incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(2), 1709-1749.

paket programı kullanılarak içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, ÖG öğrencilerin UE sürecinde yaşadığı zorluğun bir nedeni olarak bu süreçte üniversitelerin kullandığı teknik alt yapı ve sistemlerin (yazılımlar, araç-gereçler vb.), ders materyallerinin erişilebilirliği olduğu, bazı engelli öğrenci birimlerinin aktif olarak faaliyet göstermediği, aktif faaliyet gösteren birimlerin bir kısmının ÖG öğrencilerden yaşadıkları güçlüklerle ilişkin dönüt alamadığı görülmüştür. Bazı birimler ise engelli ÖG öğrencilerin yaşadıkları güçlüklerle ilgili olarak üniversitenin üst yönetimiyle ortak çözümler üretilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Üniversitelerde bulunan engelli öğrenci birimleri ile öğrenciler arasındaki koordinasyonun güçlenmesi, birimlerin öğrencilere daha iyi hizmet sunabilmesi için ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçların karşılamansı gerektiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi, Özel gereksinimli öğrenci, İş birliği, Uzaktan eğitim, Engelli öğrenci birimi

ABSTRACT

This research aimed that examining the cooperation status of university students with special needs (SN) and the unit coordinators established to support these students within the framework of distance education (DE), which has been actively used in all education levels after the Covid-19 pandemic. The study group of the research consisted of 100 students with special needs (SN) studying at foundation and state universities in Turkey and five relevant personnel of the disabled student unit coordinator who actively serve at five state universities. For this purpose, a questionnaire called "Determining the Distance Education Process of University Students with Special Needs and Collaboration with the Disabled Student Unit Coordinator" was developed by the researchers to be used in the quantitative part of the research, which was carried out in two directions. In the second stage of the research, semi-structured interview technique and interview questions prepared in this direction were used in order to determine the cooperation process of the personnel who carry out the coordination of the disabled student unit of the universities. Quantitative data collected using the questionnaire developed for this research were evaluated with the IBM SPSS Statistics 23 package program. Qualitative data obtained through individual interviews were analyzed by content analysis technique using the MAXQDA 2020 package program. As a result of the research, it can be said that the technical infrastructure and systems (software, tools, etc.) used by the universities in this process, the accessibility of the course materials, some disabled student units do not operate actively, and some of the active units do not receive feedback from disabled students regarding the difficulties they experienced by the SN university students in the DE process. It had observed that some of the students with disabilities did not receive feedback on the difficulties they experienced. Some units stated that joint solutions should be produced with the university's senior management regarding the difficulties experienced by students with disabilities. It can be said that the coordination between the disabled student units and students in universities should be strengthened, the needs of the units should be determined and these needs should be met in order to provide better service to the students.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Student with special needs, Cooperation, Distance education, Disabled student unit

GİRİŞ

Covid-19 pandemisi, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de zor ve sıkıntılı günleri beraberinde getirmiştir. Özel gereksinimli bireyler açısından geçmişten bu yana var olan eşitsizlikleri derinleştiren Covid-19 pandemisi, bu eşitsizliklerin giderilmesine ilişkin çalışmalar yapılmasını zorunlu kılmıştır (Birleşmiş Milletler [BM], 2020). Türkiye nüfusunun yaklaşık %13’ünü özel gereksinimli (ÖG) bireyler oluşturmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [ASHB], 2021). ÖG bireyler terimi, öğrenmede zorluk yaşayan çocukların yanı sıra, müfredat ve öğretimde değişiklik yapmayı ve potansiyellerini gerçekleştirmelerine yardımcı olunması gereken performansları çok yüksek düzeyde çocukları da içermektedir (Dayı, Açıköz ve Elçi, 2020; Heward, Alber-Morgan ve Konrad, 2017). Bu terim, dünyadaki tarihsel gelişimde etiketlemeden uzaklaşıp bireyin gereksinimlerinin dikkate alındığı daha kapsayıcı bir terim olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim özel eğitim alan yazınında da sıklıkla tercih edilmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2012; Cavkaytar, Melekoğlu ve Yıldız, 2014). ÖG bireylerin bilgiye, sosyal hizmetlere, sağlık hizmetlerine, eğitime erişim ve toplumsal hayata katılımını ifade eden erişilebilirlik, yapılan çalışmalara rağmen bu bireylerin temel sorunu olarak güncelliğini korumaktadır (Salgın Döneminde Erişilebilirlik Raporu [SDER], 2020; Özsaygı, 2020). Bununla birlikte, Covid-19 pandemisinin ÖG bireylerin yaşamını zorladığı açıkça görülmüş, bu süreçte yapılan duyurular, kapanma tedbirleri vb. uygulamalarda, erişim, anlama ve anlaşılma sıkıntıları yaşanmıştır. Engelliler ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamada ise tedbirler alınmasına rağmen ÖG bireylerin sosyo-ekonomik sorunlar yaşadığı ve bu sorunlar görüldükçe tedbirlerin artırıldığı alınmaya başlandığı belirtilmiştir (ASHB, 2020; Engelsiz Bilişim Platformu, 2020a-b). Covid-19 pandemisi sonrası başlatılan uzaktan eğitim sürecine eğitimde erişilebilirlik açısından baktığımızda, ilk kademedeki yükseköğretime kadar uzaktan eğitim (UE) çalışmaları dikkati çekmektedir. UE, öğrenci ve öğretmenlerin yüz yüze karşılaşmadan, öğretme ve öğrenme olgusunun kitle

iletişim araçları ile gerçekleşmesi durumudur. UE'de zaman ve yer farklılığının olduğu durumlarda planlanan eğitimin, elektronik veya yazılı iletişim araçlarıyla sağlanması durumu vardır (Aksoy, Bozkurt ve Kurşun, 2021; Gunawardena ve McIsaac, 2004; Holmberg, 2008; Kandemir, 2014; Karadağ ve Yücel, 2020). Türkiye'de ilk olarak Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB), Eğitim Bilişim Ağı (EBA) sistemi ile başlayan UE süreci ardından yükseköğretim kurumları (YÖK) ile devam etmiştir. Mevcut durumda sınavların dahi alınan tedbirler kapsamında çevrim içi olarak yapılmasına karar verilmiştir (MEB, 2020; YÖK, 2020a). Sürecin başında UE çalışmalarının MEB bünyesinde daha sistemli bir şekilde başlamasına karşın, yükseköğretimde bölümlerin, programların ve ders içeriklerinin birbirinden çok farklı olması nedeniyle bir takım erişilebilirlik sıkıntıları yaşandığı anlaşılmış (Eder, 2020; Eğitimde Görme Engelliler Derneği [EGED], 2020), sürecin başlamasından üç hafta sonra YÖK tarafından tüm üniversitelere resmi yazı gönderilmiştir (YÖK, 2020b). Bu doğrultuda üniversiteler, ÖG öğrencilerin mevcut süreçteki ihtiyaçlarını tespit edebilmek amacıyla birtakım çalışmalar başlatmıştır. Bazı üniversitelerin ÖG öğrencilerin yaşadığı stres ve kaygıyı hafifletmek için destekleyici çevrim içi görüşmeler ve atölyeler düzenlemiştir. Bu süreçte bazı üniversiteler ise özel ihtiyaçlarını belirlemek ve uzaktan eğitime uyum sağlamalarına yardımcı olmak için öğrencilerle bireysel çalışmış, bazı üniversiteler de öğrencilerin desteklenmesi konusunda resmi yönergeler hazırlamış ve uzaktan eğitim sürecinde ÖG öğrencilere destek sunmak amaçlı akran destek programlarını yürürlüğe koymuştur (Koçak Tufan, 2021).

Ülkemizde, UE süreci (Ceviz, N. Tektaş, Basmacı ve M. Tektaş, 2020) ve engelsiz eğitime ilişkin çalışmalar Covid-19 pandemisinden önce başlamış olsa da UE sürecinin ÖG bireylerin ihtiyacına cevap verecek nitelikte olmadığı bu nedenle öğrencilerin erişilebilir eğitim hizmetleri almalarına yönelik düzenlemeler yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır (EGED, 2020; EBP, 2020a-b; Koçak Tufan, 2021). Henüz ÖG bireylerin UE sürecine yönelik güvenilir veri mevcut değilse de (BM, 2020) öğretmek, anlatmak, ifade etmek anlamında kitle iletişim araçlarının, televizyonların ve web sayfalarının erişilebilirliği konusu yeniden gündeme gelmiş, bu doğrultuda farklı yetersizlik

gruplarındaki öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek çalışmaların yapılması, yetersizlik gruplarına göre düzenlenmiş çalışmalarla hareket edilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Nitekim Telli ve Altun'un (2020) yaptıkları çalışmada da ÖG öğrenciler ve eğitimcilere yönelik mevcut uygulamaların sınırlı olması nedeniyle çevrim içi eğitim sistemlerinin özellikle Covid-19 pandemisinde ihtiyaca cevap verecek yeterlilikte olmadığı belirtilmiştir. Ek olarak, erişilebilir ders materyalleri, canlı ders sırasında kullanılan resimlerin görme yetersizliği olan bireyler için betimlenmesi, işitme yetersizliği olan bireyler için gerektiğinde işaret dilinin kullanıldığı videoların eklenmesi, videolar ve canlı derslerdeki ses kalitesinin dikkate alınması, materyalin canlı ders öncesi paylaşılması ve çevrim içi sınav sürecinin erişilebilir olması da önemli konular arasındadır (EBP, 2020a-b; SDER, 2020). Buna karşın, aynı sürecin içinde bulunan normal gelişim gösteren üniversite öğrencileri ve öğretim elemanlarının mevcut sürece ilişkin görüşleri hakkında YÖK (2021a-b) tarafından yayınlanan raporda; öğrencilerin büyük çoğunluğu internet, teknik alt yapı ve sistemler, ders materyalleri, çevrim içi sınavlara erişimde güçlük yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Öğretim elemanları ise olumlu yanlarının yanında bu sürecin ders materyali ve içerik açısından daha çok hazırlık yapmayı gerektirdiğini ifade etmişlerdir. Mevcut süreçte ilgili raporlarda belirtilen önemli konuların düzenlenmesine en fazla ihtiyacı, yükseköğretime kayıtlı ÖG öğrencilerin üniversitelerdeki ders çeşitliliği bakımından hissetmesi muhtemeldir. YÖK 2019 verilerine göre, üniversitelerin önlisans, lisans ve lisansüstü programlarına kayıtlı, 47.751 öğrenci bulunmaktadır. ÖG öğrencilerin 38.895'i yetersizlik durumu bilinmeyen, 2.705'i ortopedik yetersizlik, 2.316'sı kronik sağlık sorunu olanlar, 2.31'i görme ve 1.103'ü işitme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerden oluşmaktadır (Piştav Akmeşe vd., 2020; YÖK, 2019). Söz konusu bireyler için eğitimin bir günlük kaybı dahi önemli bir kayıptır. Covid-19 pandemisi nedeniyle başlatılan UE sürecinde en büyük eksikliği ÖG öğrencilerin yaşadığı görülmesinin yanında bu alanda çalışan uzmanların, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili koordinatörlüklerin iş birliği ve koordinasyonu ile yaşanan eksiklikleri telafi edebileceğimizi de görmek mümkündür. Covid 19 pandemi süreci, eğitimde fırsat eşitliğinin iş birliği ve koordinasyon sayesinde sağlanabileceğini (EBP, 2020a-b;

Kandemir, 2014) ortaya koymuş ayrıca sağlık ve güvenlik konusunun acil bir ihtiyaç olduğu kadar iletişim, iş birliği ve öğrenme gerekliliği ihtiyaçlarının da olduğunu göstermiştir (BM, 2020).

Hâlihazırda ÖG üniversite öğrencilerinin karşılıklı olarak iş birliği sağlayabileceği ilk sistemli yapı Yükseköğretim Kurumları Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliğinin 11. maddesi gereğince üniversitelerde kurulması zorunlu olan engelli öğrenci birim koordinatörlüğüdür. Bu birimlerin, ÖG üniversite öğrencilerinin akademik, fiziksel ve sosyal yaşamlarını engellemeyecek biçimde öğretim programlarını düzenlemek için devam ettiği eğitim ortamının bireyin ihtiyaçlarını temel alacak şekilde hazır hâle getirilmesi, ÖG öğrencilere yönelik araç gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, uygun eğitim, araştırma ve barınma ortamlarının düzenlenmesi konularında çalışmalar yapması temel görevleridir. İhtiyaçların karşılanmasında yapılabilecek her çalışmanın iş birliği çerçevesinde yapılmasına önem verilmelidir (Kalaç, Telli ve Erönel, 2020). İş birliği kavramı, ortak bir hedefe doğru çalışırken gönüllü olarak ortak karar verme sürecine katılan en az iki ortak taraf arasında doğrudan etkileşim tarzı olarak tanımlanmaktadır (Friend ve Cook, 1992, 2014). Bu bağlamda, her geçen gün meslek alanlarındaki çeşitlenme ve derinliğin artmasıyla birlikte disiplinler arası çalışmaların yapıldığı görülmekte, ÖG öğrencilere sunulan hizmetlerde birden fazla disipline duyulan ihtiyaç, iş birliğinin önemini ve gerekliliğinin farkına varılmasını sağlamaktadır. Bu çalışmalar ise ancak meslek alanlarındaki uzmanların rol ve sorumlulukları doğrultusunda iş birliği için planlama, uygulama ve değerlendirmeye zaman ayırdığı, hesap verilebilirliğin olduğu diğer bir deyişle kaliteli iş birliği ile verimli ve etkili sonuçlar verebilir (Friend ve Cook, 1992, 2014; Lawson, 2004).

İş birliği konusunu 21. yüzyıl içinde teknoloji temelli ele aldığımızda, uzmanlar kolayca temin edilebilen yazılımlar ve donanımlarla materyallerini paylaşabilmekte, eş zamanlı olarak birbirlerini görüp duyabilmektedirler. Yoon ve Johnson (2008), sanal öğrenme ekiplerinin gelişimini incelediği araştırma sonucunda zaman içinde önemli bir ilerleme olduğunu görmüştür. Başka bir çalışmada Rymin, Palonen ve Hakkarainen (2008), öğretmenlerin teknoloji kullanımlarını incelemiş, eğitimciler arasında yüz yüze

temaslarda medya kullanımını tercih edenlerin uzaktan erişimle iş birliğine açık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, teknoloji temelli iletişimin iş birliği yapan bireylerin farklı türdeki katkılarını engellemediğini göstermektedir. Ayrıca eğitimcilerin elektronik etkileşimlerini artırmayı düşündüklerini ortaya koymaktadır. Eğitim uzmanları teknolojiyi daha fazla kullandıkça, etkili ve verimli bilgileri öğrenmek daha kolay olacaktır. Farklı bölge ve ülkelerden meslektaşları ile mesleki gelişim için toplantı planlama, ders planlarını paylaşma vb. etkinlikleri rahatlıkla organize edebileceklerdir.

Sonuç olarak, içinde bulunduğumuz Covid-19 pandemisi sürecinde ÖG bireylerin yaşama entegrasyonu bilişimin getirdiği olanaklar, e-dönüşüm gibi kavramlar sürdürülebilirlik bakımından dikkatle ele alınmalıdır. Öte yandan insanların farkındalık seviyelerinin artırılması için söz konusu bireylere ilişkin bilimsel çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır (Kalaç ve diğerleri, 2020). Ayrıca, eğitim hakkının temel bir hak olarak görülmesi, ÖG bireylerin toplumsal yaşam ve mesleki yeterliliklerine temel oluşturan yükseköğretimde eğitime erişim ve fırsat eşitliğine dayalı düzenlemelerin yapılması ÖG öğrenciler açısından önem taşımaktadır (Piştav Akmeşe, 2018). Teknoloji ve uygulamalar bizim amacımızın sadece birer aracı olmakla birlikte, bugünden sonra yine iş birliği ile çalışarak bu süreçte yaşanan sorunların çözüleceği düşünülmektedir. Covid-19 pandemisi süreci ve engelli öğrenci birimlerine ilişkin alan yazında; yükseköğretim düzeyinde öğrenci ve öğretim elemanlarının UE sürecine ilişkin algı, tutum ve görüşlerini inceleyen (Aksoy vd., 2021; Ceviz vd., 2020; Karadağ ve Yücel, 2020; Piştav Akmeşe ve Kayhan, 2020) araştırmalar olduğu görülmektedir. Bununla birlikte doğrudan engelli öğrenci birimlerinin işleyişini konu alan araştırmaların (Erdoğan, 2019; Piştav Akmeşe, 2018) mevcut süreç öncesinde ve sınırlı sayıda olduğuna rastlanmıştır. Bu bağlamda yapılacak olan bu araştırmanın; ülkemizde bulunan üniversitelere kayıtlı ÖG öğrencilerinin UE sürecinde ihtiyaçlarına uygun hizmet alabilmeleri ve engelli öğrenci birim koordinatörlüğü ile iş birliği faaliyetlerinin artırılması, konu ile ilgili kurumlara mevcut durum hakkında rapor sunulması bakımından önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca bu çalışmadan elde edilen bilgilerin,

Öğ üniversite öğrencileri ve engelli öğrenci birim koordinatörlükleri ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmalara da ışık tutarak alan yazındaki boşluğu doldurması beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; zorlu bir süreç olan Covid-19 pandemisi sonrası eğitim-öğretim kademelerinin tamamında aktif olarak kullanılmaya başlayan UE çerçevesinde, Öğ üniversite öğrencilerinin ve bu öğrencilere destek olmak için kurulan birim koordinatörlüklerinin iş birliği durumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda iki yönlü gerçekleştirilen çalışmada, aşağıda belirtilen nicel ve nitel alt araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

Araştırmada cevap aranan nicel alt araştırma soruları şunlardır:

1. UE süreci ve bu süreçte üniversitelerin kullandığı teknik alt yapı ve sistemler (yazılımlar, araç-gereçler vb.), yükseköğrenime kayıtlı Öğ öğrencilerin eğitim-öğretim sürecini nasıl etkilemiştir?
2. UE süreci yükseköğrenime kayıtlı Öğ öğrenciler açısından nasıl devam etmiştir?
3. UE sürecinde Öğ üniversite öğrencilerinin, üniversitelerindeki engelli öğrenci birim koordinatörlüğünün iş birliği deneyimleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

Araştırmada cevap aranan nitel alt araştırma soruları ise aşağıdaki gibidir:

4. UE sürecinde, Öğ öğrenciler ve ilgili akademik personel arasında iletişim sağlamak için engelli öğrenci birim koordinatörlüğü tarafından ne tür çalışmalar yapıldı?
5. UE sürecinde, engelli öğrenci birim koordinatörlüğü olarak Öğ öğrencilere yönelik kolaylaştırıcı hizmetler sunmak için ihtiyaçları nelerdi?
6. UE süreci, engelli öğrenci birim koordinatörlüğü tarafından nasıl değerlendirilmektedir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni ve Yaklaşımı

Bu araştırma kapsamında belirlenen problem durumu ÖG üniversite öğrencileri ve ilgili koordinatörlükler açısından ayrı ele alınmıştır. ÖG öğrencilerin UE sürecinde yaşadıkları durumu betimlemek amacıyla nicel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türüdür (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel ve Kılıç Çakmak, 2017).

Araştırmanın ikinci aşamasında ise belirlenen problem durumuna ilgili koordinatörlükler açısından ışık tutabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik gözlem görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'deki beş vakıf, 18 devlet üniversitesinde öğrenim gören ÖG bireyler ve beş devlet üniversitesinin engelli öğrenci birim koordinatörlüğünde görev alan ilgili personeli oluşturmuştur. Toplamda 23 farklı yükseköğretim kurumunun katılımcıları ile gerçekleştirilen çalışmanın birinci grubunda ÖG üniversite öğrencileri, ikinci grubunda ise Türkiye'deki devlet üniversitelerinin aktif olarak hizmet veren engelli öğrenci birimlerinde, koordinatörlük görevini yürüten dört akademik personel, koordinatör yardımcısı olarak görev yapan bir idari personel olmak üzere beş katılımcı yer almıştır. Görüşmeler üniversitelerde aktif hizmet veren engelli öğrenci birim koordinatörleriyle yapılan e-posta yazışmaları sonucunda, çevrim içi görüşmeyi kabul eden katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ikinci grupta yer alan katılımcılara ait bulgular gizlilik ilkesi esasına dayanarak A, B, C, D, E harf kodları ile gösterilmiştir. Araştırmanın nicel aşamasında kullanılan ankete ise,

Türkiye'deki vakıf ve devlet üniversitelerinden 100 ÖG üniversite öğrencisi katılmıştır. Çalışma grubunda yer alan öğrencilere ait ayrıntılı bilgiler Tablo 1 ve 2'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Bilgileri

Cinsiyet	N	Yüzdeler
Kadın	43	43%
Erkek	57	57%
Yaş Grubu		
18-23	62	62%
24-29	33	33%
30-35	3	3%
>36	2	2%
Öğrenim Gördüğü Üniversite (Devlet-Vakıf)		
Devlet Üniversitesi	85	85%
Vakıf Üniversitesi	15	15%
Öğrenim Gördüğü Program		
Lisans	76	76%
Önlisans	23	23%
Yüksek Lisans	1	1%
Öğrenim Gördüğü Fakülte		
Eğitim Fakültesi	27	27%
Fen Edebiyat Fakültesi	16	16%
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	14	14%
Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu	13	13%
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	11	11%
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu	11	11%
İlahiyat Fakültesi	2	2%
Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	1	1%
Engel Durumu		
Görme Yetersizliği, Görme-Süreğen Hastalık	43	43%
İşitme Yetersizliği, İşitme-Süreğen Hastalıklar	18	18%
Ortopedik Yetersizlik, Ortopedik-Süreğen Hastalık	17	17%
Kronik Sağlık Sorunu	8	8%
Zihinsel, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	6	6%
Diğer	6	6%
Sosyal-Duygusal ve Ruhsal Sorunlar	2	2%
Toplam	100	100%

Tablo 1'e bakıldığında, öğrencilerin cinsiyet bakımından dağılımı %43'ü kadın, %57'si ise erkektir. Yaş dağılım grafiğinde 18-35 yaş arası ve 36 yaş üstü bir katılımcı

çeşitliliği görülmektedir. Katılımcıların önemli bir çoğunluğu 23-29 yaş grubundadır. Öğrenim gördüğü devlet ve vakıf üniversitelerine bakıldığında, katılımcıların önemli bir çoğunluğunun (%85) devlet üniversitesinde öğrenci olduğu ve lisans programına devam ettiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların öğrenim gördüğü fakülteler incelendiğinde ise, ağırlıklı olarak Eğitim Fakültesi (27), Fen Edebiyat Fakültesi (%16), Meslek Yüksekokulları (%14) ve Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu (%13) ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde (%11) öğrenim gören öğrencilerin araştırmaya katıldıkları görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin engel durumu incelendiğinde ise, büyük bir kısmının görme (%43), işitme (%18), ortopedik yetersizlikten etkilenmiş (%17) oldukları görülmektedir. Ek olarak, bu öğrencilerin yalnızca %23'ünün anketteki engeline ilişkin özel durum belirtebilecekleri soruyu yanıtlamış, engele ilişkin özel durumdan daha çok, görme, işitme, ortopedik yetersizliğine ve kronik sağlık sorununa ilişkin açıklayıcı bilgiler eklediği tespit edilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Kayıtlı Oldukları Üniversitelerin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge Adı	N	%
Güneydoğu Anadolu	36	36%
İç Anadolu	19	19%
Akdeniz	16	16%
Marmara	14	14%
Karadeniz	9	9%
Ege	3	3%
Doğu Anadolu	3	3%
Toplam	100	100%

Tablo 2'de araştırmaya katılan ÖG öğrencilerin ikamet ettikleri yer bakımından dağılımlarına bakıldığında, en yoğun katılımın nüfus yoğunluğu ile orantılı olarak Güney Doğu Anadolu (%36), İç Anadolu (%19), Akdeniz (%16) ve Marmara (%14) olduğu tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Covid-19 pandemisi sonrası başlatılan UE çerçevesinde, ÖG üniversite öğrencilerinin ve bu öğrencilere destek olmak için kurulan birim koordinatörlüklerinin iş birliği durumunu belirlemek amacıyla iki aşamada tamamlanan bu çalışmanın nicel kısmında kullanılmak üzere araştırmacılar tarafından “ÖG Üniversite Öğrencilerinin UE Sürecini ve Engelli Öğrenci Birim Koordinatörlüğü ile İş Birliği Durumunu Belirleme Formu” isimli bir anket formu geliştirilmiştir. Anket soruları bir ölçme değerlendirme ve engelli öğrenci birim koordinatörlüğü deneyimi olan iki özel eğitim alanında uzman öğretim elemanının görüşleri sonucunda son hâlini almıştır. Soruların erişilebilirliği ve anlaşılabilirliğinin denenmesi amacıyla bir işitme ve bir görme yetersizliği olan iki üniversite öğrencisi ile yapılan pilot uygulama sonucunda öğrenciler anket sorularının yanıtlanabilir olduğunu, anketin sorunlarını kapsayan maddeleri içerdiğini belirtmişlerdir. Pilot uygulama 26.05.2020 tarihinde ilgili öğrencilere anket formu linki gönderilerek gerçekleştirilmiş, bu uygulamalar nihai verilere eklenmemiştir. Anket formunda ÖG üniversite öğrencilerinin, demografik bilgileri, UE süreci ve iş birliği hizmetlerinden yararlanma durumlarına ilişkin toplam 34 (otuz dört) soru yer almaktadır. Araştırmanın ikinci aşamasında, üniversitelerin engelli öğrenci birim koordinatörlüğünü yürüten personelin iş birliği sürecini belirlemek amacı ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve bu doğrultuda hazırlanan görüşme soruları kullanılmıştır. Formda toplam 6 (altı) soru yer almaktadır. Sorular hazırlanmadan önce alan yazın taraması yapılmıştır. Alan yazın taramasından sonra görüşme soruları hazırlanırken; engelli öğrenci birim koordinatörlüğü deneyimi bulunan özel eğitim alanından iki uzman ve bir ölçme değerlendirme uzmanı öğretim elemanının görüşleri alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme sorularında ilgili uzmanların görüşleri doğrultusunda düzeltmeler yapıldıktan sonra birim koordinatörü bir akademik personel ile pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonucunda görüşme sorularının anlaşılabilirliğine ilişkin olumlu dönüt alınmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın birinci aşaması için geliştirilmiş olan anketin ÖG öğrencilere uygulanabilmesi amacıyla e-iletişim kaynakları aracılığıyla Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinin engelli öğrenci birimlerine kurumsal ve kişisel e-posta, engelsiz üniversiteler platformu, ÖG öğrencilerin yaşadıkları eğitim sorunlarına yönelik çeşitli faaliyetler yürüten sivil toplum kuruluşları ve platformlara ulaşılarak çalışmanın içeriği ve çevrim içi soru formu paylaşılmıştır.

Anketin uygulanması sürecinde iletişim kurulmaya çalışılan bazı engelli öğrenci birimlerinin yalnızca birim ismiyle var olarak görüldüğü ancak öğrencilere erişimde aktif olarak faaliyetleri olmadığı, e-posta, telefon vb. iletişim bilgilerinin doğru verilmediği anlaşılmıştır. Ulaşılan birimlerin koordinatörleri ise, bazı öğrencilerin ankete katılmayı istemediklerini, desteğe ihtiyaç duymadıklarını ve/veya daha önce yapılmış olan çalışmaların sonucunda sorunlarının çözüme kavuşturulmadığı gerekçesiyle öğrencilerin çalışmalar için araç olarak kullanılmayı reddettiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, YÖK 2019 yükseköğrenime kayıtlı ÖG öğrenci istatistiklerine göre, ÖG öğrencilerin büyük çoğunluğunu oluşturan kronik sağlık sorunundan etkilenen öğrencilerin, ÖG öğrenciler için yapılan çalışmalara katılmak istemedikleri de görülmüştür. Bu nedenle araştırmanın birinci bölümündeki katılımcı sayısı Türkiye'deki vakıf ve devlet üniversitelerinin engelli öğrenci birimleri ve ÖG öğrenci sorunlarına yönelik çalışmalar yürüten çeşitli sivil toplum kuruluşları, platformları aracılığı ile ulaşılan ve ankete katılmayı kabul eden ÖG üniversite öğrencileri ile sınırlı kalmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında ise üniversitelerin engelli öğrenci birim koordinatörlüğünü yürüten personelin iş birliği sürecini belirlemek amacı ile çevrim içi bireysel görüşmeyi kabul eden koordinatörlerle yarı yapılandırılmış sorular doğrultusunda görüşme gerçekleştirilmiştir. Türkiye'deki devlet üniversitelerinin engelli öğrenci birim koordinatörlüğünü yürüten beş koordinatör ile çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların izni ile ses kaydı alınmıştır. Görüşmeler ikinci araştırmacı tarafından bireysel olarak yapılmış, her bir görüşme 31 dakika ile 61 dakika aralığında sürmüştür.

Etik Kurallara Uygunluk

Bu araştırma özel hayatın korunması ilkesi ve gönüllük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara gerekli bilgilendirmeler yapılmış, araştırma sonuçlarının yalnızca yürütülen araştırmanın amacı doğrultusunda kullanılacağı belirtilmiştir. Elde edilen veriler, herhangi bir değişiklik yapılmadan olduğu gibi verilmiştir.

Araştırmanın Türkiye'deki üniversitelerde ve ÖG üniversite öğrencileri ile yapılabilmesi için Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Komisyonu'ndan 10.06.2020 tarih ve E 20905 sayılı onay raporu alınmıştır (Ek-1: Etik Kurul İzni).

Verilerin Analizi

Bu araştırmada toplanan veriler iki aşamada analiz edilmiştir; birinci aşamada, nicel verilerin analizi yapılmıştır. Bu araştırma için geliştirilen anket formu kullanılarak toplanan nicel veriler IBM SPSS Statistics 23 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA) paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler olarak sayı ve yüzde kullanılmıştır. Kategorik değişkenlerin değerlendirilmesinde ise Ki-Kare Testi uygulanmıştır. Ankette yer alan açık uçlu sorular içerik analizi ile çözümlenmiş, kod tekrar sayıları verilerek ana temalar oluşturulmuştur. Ana temalar sayı ve yüzdeler ile tabloda gösterilerek yorumlanmıştır. Nicel verilerin analiz sonuçlarına bulgular bölümünde ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci kısmında ise, bireysel görüşmeler yapılarak elde edilen nitel veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizi ile veriler tanımlanmakta, birbiriyle ilişkili veriler belli temalar çerçevesinde kategorilendirilmektedir. Veriler okuyucuya anlaşılır bir biçimde sunulmaktadır. İçerik analizinde dört aşama vardır. Bu aşamalar; verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara göre tanımlanması ve düzenlenmesi ve bulguların yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi tekniğinin aşamalarına göre çözümlenmiş, verilerin tamamı analize dâhil edilmiştir. İki özel eğitim alanından

araştırmacı tarafından analiz edilen verilerin kodlamalardaki tutarlılığı kontrol edilmiştir. Katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplardan alıntı yapılırken isimleri gizli tutularak Koordinatör Katılımcı A, B, C, D, E şeklinde kodlanmıştır. Son olarak, katılımcıların verdikleri cevaplardan yola çıkarak belirlenen kodlar ile tema ve alt temalara ilişkin MAXQDA programından elde edilen sonuçlar, ana tema, alt tema, kod sayıları ve temaların ilişki matrisi tablosu ile analizler tamamlanmıştır. Nitel verilerin analizi ile bulgular elde edilmiş ve yorumlanmıştır.

Verilerin Geçerliliği ve Güvenilirliği

Sonuçların inandırıcılığı, bilimsel araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri olarak kabul edilir. Bu açıdan “Geçerlik” ve “Güvenirlik” araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan iki ölçüttür. Her araştırmacıdan, kullanılan veri toplama araçlarının ve araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini test etmesi, sonuçları okuyucuya rapor etmesi beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda bu araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamak için yapılanlar aşağıda sıralanmıştır;

- Araştırmada hem nicel hem de nitel yöntemler birlikte kullanılmış, yöntem çeşitlemesi yapılmıştır.
- Araştırmanın nicel kısmında “Öğ Üniversite Öğrencilerinin UE Sürecini ve Engelli Öğrenci Birim Koordinatörlüğü ile İş Birliği Durumunu Belirleme Formu” ile nitel kısmında ise bireysel görüşmelerle veriler toplanarak kaynaklar çeşitlendirilmiştir.
- Nitel verilerin içerik analizi sürecinde Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{[\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}]}$) kullanılmıştır. Hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliği %83 olarak belirlenmiştir. Güvenirlik hesaplarının %70’in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

- Nitel verilerin toplanması sürecinde yapılan bireysel görüşmelerin sonunda ilgili görüşmelerin özeti katılımcılar ile paylaşılmış, katılımcı teyidi sağlanmıştır.

BULGULAR

Bu araştırmada bulgular, nicel ve nitel alt araştırma soruları başlığı altında sunulmuştur.

Nicel Bulgular

“UE süreci ve bu süreçte üniversitelerin kullandığı teknik alt yapı ve kullanılan sistemler, yükseköğrenime kayıtlı ÖĞ öğrencilerin eğitim-öğretim sürecini nasıl etkilemiştir?” alt araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 3, 4, 5, 6, 7, 8’de verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların UE sürecinde Kullandıkları Teknik Sistemler

UE Sürecinde Kullandıkları Araçlar	N	%
Bilgisayar, Mobil (Cep Telefonu ve Tablet)	53	53%
Mobil (Cep Telefonu ve Tablet)	28	28%
Bilgisayar	18	18%
Bilgisayar, Mobil (Cep Telefonu ve Tablet), Diğer	1	1%
UE Esnasında Kullandıkları Araçlar		
Görme Yetersizliğine İlişkin; Ekran Okuyucu, Ekran Büyütme, Sesli Betimle	43	43%
Diğer	40	40%
İşitme Yetersizliğine İlişkin; Alt Yazı, İşaret Dili	17	17%
UE Sürecinde Kullandıkları İşletim Sistemi		
Windows	59	59%
Android	17	17%
IOS	13	13%
Diğer	11	11%
UE Sürecinde Üniversitelerinde Kullanılan Alt Yapı		
Zoom	44	44%
Diğer	33	33%
Microsoft Teams	11	11%
Adobe	10	10%
Skype	1	1%
BlackBoard	1	1%
Toplam	100	100%

Tablo 3’te yer alan bulgular incelendiğinde, katılımcıların UE sürecinde büyük oranda hem bilgisayar hem de cep telefonu ve tablet gibi mobil araçları kullandıkları görülmüştür. Yalnızca bilgisayar kullanan katılımcıların oranı %28 iken mobil araç kullanan katılımcılar ise %18 oranındadır. UE esnasında kullandıkları araçlara baktığımızda ise büyük çoğunluğunu (%43) görme yetersizliğinden etkilenen öğrencilerin kullandıkları; ekran okuyucu, ekran büyütme gibi araçlar oluşturmaktadır. “Diğer” seçeneğini işaretleyen %40 oranında katılımcı olmasına rağmen, kullandıkları araçlara ilişkin ek bilgi vermedikleri tespit edilmiştir. İşitme yetersizliğinden etkilenen katılımcıların ise alt yazı ve işaret diline (%17) ihtiyaç duydukları görülmüştür. İşletim sistemlerini incelediğimizde ise büyük oranda (%59) Windows işletim sistemini kullandıkları, Android (17), IOS (13) ve Diğer (11) işletim sistemlerinin de birbirine yakın oranda kullanıldığı görülmektedir. Üniversitelerin kullandıkları alt yapıya baktığımızda da büyük çoğunlukta (%44) Zoom uygulamasını tercih ettikleri, Teams, Adobe, Skype gibi çevrim içi uygulamaları da kullanan üniversiteler olduğu görülmüştür. Zoom, Teams, Skype gibi çevrim içi uygulamalardan sonra büyük oranda Diğer (%33) seçeneğini işaretleyen katılımcıların açıklayıcı bilgi vermedikleri tespit edilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların UE Platformuna Erişim Durumu ve Nedenleri

UE Platformuna Erişim Durumu	N	%
Evet	78	78%
Kısmen	20	20%
Hayır	2	2%
Toplam	100	100%
UE Platformuna Erişememe Nedenleri		
İnternet ve teknik materyale ilişkin sorunlar	9	9%
Görme yetersizliği	5	5%
İşitme yetersizliği	4	4%
Sistem hatası	1	1%
Telefon	1	1%
Toplam	20	20%

Tablo 4’ü incelediğimizde, katılımcıların %78’i UE platformuna ulaşabilirken %22’sinin kısmen veya hiç ulaşamadığı görülmüştür. UE platformunu kullanamama nedenleri arasında, en yoğun olarak internet ve teknik materyal sorunu (%9) yer alırken,

öğrencinin görme (%5) ve işitme (%4) yetersizliği de kısmen veya hiç ulaşamama nedeni olarak belirtilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların UE sürecinde Kullanılan Dokümanlara, Video ve Ses İçeriklerine Erişim Durumu ve Nedenleri

Dokümanlara Erişim Durumu	N	%
Tamamen ulaşabiliyordum.	79	79%
Kısmen ulaşabiliyordum.	19	19%
Hiç ulaşamıyordum.	2	2%
Toplam	100	100%
Dokümanlara Erişememe Nedenleri		
Görme yetersizliği	9	9%
Ders materyalinin erişilebilir olmaması	5	5%
İnternet ve teknik materyale ilişkin sorunlar	4	4%
İşitme yetersizliği	1	1%
Çevrim içi sistemleri kullanmada yetersizlik	1	1%
Toplam	20	20%
Video İçeriklerine Erişim Durumu		
Tamamen ulaşabiliyordum.	77	77%
Kısmen ulaşabiliyordum.	22	22%
Hiç ulaşamıyordum.	1	1%
Toplam	100	100%
Video İçeriklerine Erişememe Nedeni		
İnternet ve teknik materyale ilişkin sorunlar	8	8%
Görme yetersizliği	4	4%
İşitme yetersizliği	4	4%
Dokümanların zamanında paylaşılması	2	2%
Diğer	2	2%
Toplam	20	20%
Ses İçeriklerine Erişim Durumu		
Tamamen ulaşabiliyordum.	84	84%
Kısmen ulaşabiliyordum.	12	12%
Hiç ulaşamıyordum.	4	4%
Toplam	100	100%
Ses İçeriklerine Erişememe Nedenleri		
İşitme yetersizliği	11	11%
İnternete ilişkin sorunlar	3	3%
Toplam	14	14%

Tablo 5'te ise, katılımcıların UE sürecinde kullanılan dokümanlara erişim durumuna ilişkin soruya, %79'u tamamen ulaşabildim şeklinde yanıt verirken %21 kısmen veya hiç ulaşamadığını belirtmiştir. Dokümanlara erişim durumunun Ki-Kare p değeri=0.035<0.05 olduğu için, UE sürecinde kullanılan dokümanlara erişim durumu ve

engel durumu değişken gurupları arası anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu ilişki orta pozitif yönlü bir ilişkidir (Cramer's V değeri=0.471). Bu farklılık "hiç ulaşamıyordum" diyen işitme %100.0 "kısmen ulaşabiliyordum" diyen görme %78.9, işitme %10.5 ortopedik %5.3, süreğen hastalıklar 5.3, "tamamen ulaşabiliyordum" diyen diğer %7.6, görme %35.2, işitme %17.7, ortopedik %20.3, ruhsal sorunlar %2.5, kronik sağlık sorunu %8.9, zihinsel %7.6 olarak dağılmasından kaynaklanmaktadır. Nedenleri ise, görme yetersizliği (%9), ders materyalinin erişilebilir olmaması (%5) ve teknik sorunlar (%4) olarak ifade edilmiştir.

Katılımcıların video ve ses içeriklerine erişim durumunu incelediğimizde, video içeriklerine kısmen veya hiç ulaşamayan katılımcı oranı %23 iken ses içeriklerinde %16'dır. Yapılan Ki-Kare testinde ise Ki-Kare p değeri=0.170>0.05 olduğu için UE sürecinde kullanılan video içeriklerine erişim durumunuzu ile engel durumu değişken gurupları arası anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Ses içeriklerine erişim durumu ile engel durumu değişken gurupları arasında Ki-Kare p değeri=0.00039<0.05 olduğu için anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu ilişki orta pozitif yönlü bir ilişkidir (Cramer's V değeri=0.421). Bu farklılık "hiç ulaşamıyordum" diyen görme %25.0, işitme %75.0, "kısmen ulaşabiliyordum" diyen görme %33.3, işitme %66.7, "tamamen ulaşabiliyordum" diyen diğer %7.1, görme %45.2, işitme %8.3, ortopedik %20.2, ruhsal sorunlar %2.4, kronik sağlık sorunu %9.5, zihinsel %7.61 olarak dağılmasından kaynaklanmaktadır. Erişememe nedenlerine verilen yanıtları incelediğimizde de video içeriklerine erişimde internet ve teknik materyale ilişkin sorunlar (%9) en güçlü neden olduğu görülmüştür.

Tablo 6. Katılımcıların Çevrim İçi Derslerde Kullanılan PowerPoint Gibi Materyallere Eş Zamanlı Olarak Erişim Durumu ve Nedenleri

Materyallere Erişim Durumu	N	%
Tamamen erişebiliyordum.	74	74%
Hiç erişemiyordum.	13	13%
Kısmen erişebiliyordum.	13	13%
Toplam	100	100%
Erişememe Nedenleri		
Görme yetersizliği	8	8%
Dersleri düzenli takip edememe	7	7%
Ders materyallerinin erişilebilir olmaması	3	3%
İnternet ve teknik materyallere ilişkin sorunlar	3	3%
İşitme yetersizliği	1	1%
Toplam	22	22%

Tablo 6’da katılımcıların çevrim içi derslerde kullanılan görsel materyallere eş zamanlı erişimine ilişkin durumu incelendiğinde %74’ünün tam olarak erilebildiği %26’sının ise, kısmen veya hiç erişemediği görülmüştür. Aynı sorunun Ki-Kare Testi sonuçlarına baktığımızda Ki-Kare p değeri=0.030<0.05 olduğu için canlı dersler sırasında yansıtılan PowerPoint gibi materyallere eş zamanlı olarak erişebilme ve engel durumu değişken gurupları arası anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu ilişki orta pozitif yönlü bir ilişkidir (Cramer’s V değeri=0.330). Bu farklılık “hiç erişemiyordum” diyen görme %84.6, işitme %15.4, “kısmen kurabiliyordum” diyen diğer %7.7, görme %53.8, işitme %30.8, ruhsal sorunlar %7.7, “tamamen erişebiliyordum” diyen diğer %6.8, görme %33.8, işitme %16.2, ortopedik %23.0, ruhsal sorunlar %2.4, kronik sağlık sorunu %10.8, zihinsel %8.1 olarak dağılmasından kaynaklanmaktadır. İlgili materyallere ders sırasında erişememe nedeni ise görme yetersizliği (%8), dersleri düzenli takip edememe (%7) ve ders materyallerinin erişilebilir olmaması (%3) ile teknik sorunlar (%3) olarak belirtilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Çevrim İçi Derslerde Sınıf Arkadaşları ve Ders Sorumlusu ile Yazılı ve Sesli Olarak İletişim Durumu ve Nedenleri

Yazılı ve Sesli Olarak İletişim Durumu	N	%
Tamamen kurabiliyordum.	55	55%
Kısmen kurabiliyordum.	33	33%
Hiç kuramıyordum.	12	12%
Toplam	100	100%
İletişim Kuramama Nedeni		
İşitme yetersizliği, kronik sağlık sorunu	9	9%
Üniversitenin teknik sistem sorunu	8	8%
İnternet sorunu ve yetersiz teknolojik donanım	6	6%
Ders öğretim üyesi/elemanının teknolojiyi kullanamaması ve hoca ile iletişim sorunu	5	5%
Ders saatinde işte olma, derse katılamama sorunu	3	3%
Düzenli canlı ders yapma sorunu	2	2%
Görme yetersizliği	1	1%
Toplam	34	34%

Tablo 7’de görüldüğü üzere çevrim içi derslerde arkadaşları ve hocalarıyla iletişim kurabilen katılımcı oranı %55 iken, kısmen ve hiç iletişim kuramayan katılımcı oranı %45’tir. Ki-Kare Testi sonucunu incelediğimizde ise p değeri=0.027<0.05 olduğu için çevrim içi gerçekleşen derslerde yazılı ve sesli olarak iletişim kurabilme ve engel durumu değişken grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmıştır. Bu ilişki orta pozitif yönlü bir ilişkidir (Cramer’s V değeri=0.340). Bu farklılık “hiç kuramıyordum” diyen görme %50.0, işitme %50.0 “kısmen kurabiliyordum” diyen diğer %6.1, görme %45.4, işitme %21.2 ortopedik %15.2, ruhsal sorunlar %6.1, süregen hastalıklar %3.0, zihinsel %3.0, “tamamen kurabiliyordum” diyen diğer %7.3, görme %40.0, işitme %9.1, ortopedik %21.8, kronik sağlık sorunu %12.7, zihinsel %9.1 olarak dağılmasından kaynaklanmaktadır. Çevrim içi derslerde kısmen veya hiç iletişim kuramamalarının nedenlerini açıklayan katılımcılar arasında işitme yetersizliği, kronik sağlık sorunları (%9), üniversitenin teknik sistemi (%8), internet ve teknik sorun (%6) ve hocaların teknolojiyi kullanma ve hoca ile öğrenci arasındaki iletişim sorunu (%5) da katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların UE sürecinde Kullanılan Ölçme Değerlendirme Araçlarına (Ödev, Proje, Sınav) Erişim Durumu ve Nedenleri

Ölçme Değerlendirme Araçlarına Erişim Durumu	N	%
Tamamen ulaşabiliyordum.	80	80%
Kısmen ulaşabiliyordum.	19	19%
Hiç ulaşamıyordum.	1	1%
Toplam	100	100%
Erişememe Nedenleri		
Materyallerin ve sistemin erişilebilirlik sorunu	6	6%
Üniversitenin teknik sisteminin hata vermesi	3	3%
Teknik materyal eksikliği (telefon, bilgisayar)	2	2%
Sağlık sorunları	1	1%
İnternete ilişkin sorunlar	1	1%
Toplam	13	13%

Tablo 8’de katılımcıların UE sürecinde ödev, sınav gibi ölçme değerlendirme araçlarına erişim durumu ve nedenlere ilişkin bulgular yer almaktadır. Görüldüğü üzere ölçme değerlendirme araçlarına kısmen veya hiç ulaşamayan katılımcı oranı %20’dir. Bu sorunun nedenleri arasında ilk olarak materyallerin erişilebilirlik sorunu (%6) olduğu anlaşılmaktadır.

“UE sürecinde ÖG üniversite öğrencilerinin, üniversitelerindeki engelli öğrenci birim koordinatörlüğünün iş birliği deneyimleri hakkındaki görüşleri nelerdir?” alt araştırma sorusuna yönelik bulgular sırasıyla Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların UE sürecinde Üniversitelerindeki Engelli Birimleri ile İletişim Durumu ve Sorunların Çözümü

Öğrencilerin Birimler ile İletişim Durumu	N	%
İletişim durumu için evet seçeneğini işaretleyen öğrenciler	47	47%
İletişim durumu için hayır seçeneğini işaretleyen öğrenciler	25	25%
İletişim kurma ihtiyacı duymadım seçeneğini işaretleyen öğrenciler	25	25%
Ulaşamadım seçeneğini işaretleyen öğrenciler	3	3%
Toplam	100	100%
Birimlerin Öğrenciler ile İletişim Durumu		
Evet seçeneğini işaretleyen öğrenciler	56	56%
Hayır seçeneğini işaretleyen öğrenciler	42	42%
İletişime yanıt vermek istemedim seçeneğini işaretleyen öğrenciler	2	2%
Toplam	100	100%
İletişim Kuran Katılımcıların Sorunlarına Yönelik Sunulan Çözümler		
Ödev, proje, sınav uygulamalarına yönelik düzenlemeler	25	25%
Tanışma ve genel dönem değerlendirmesi	4	4%
Herhangi bir düzenleme yapılmaması	4	4%
Erişilebilir ders materyali	3	3%
Partner desteği ve teknik destek	2	2%
İletişim kurmama	1	1%
Toplam	39	39%
İletişim Kurmayan Katılımcıların Sorunlarının Çözümü		
Arkadaşları ve hocalarından yardım alan	16	16%
İletişim kurmayan ve sorunlarını çözemeyen	5	5%
Ailesinden yardım alan	2	2%
Toplam	23	23%
Çözilemeyen Sorunların Katılımcıların UE sürecine Etkisi		
Dersten kalan ve eksik ödev teslim eden	2	2%
Stresli bir dönem geçiren	2	2%
Dikkat eksikliği ile bazı konuları anlayamayan	2	2%
Sınav süresi yetmeyen	1	1%
Toplam	8	8%

Tablo 9'a göre katılımcılardan %47'si engelli öğrenci birimleriyle iletişim kurduğunu belirtirken %50'den daha çoğunun iletişim kurmadığı anlaşılmıştır. Engelli birimlerinden katılımcılara ulaşan olup olmadığı sorulduğunda ise, katılımcıların %56'sına ulaşıldığı görülürken %42'sine ulaşılmadığı anlaşılmıştır.

Katılımcılardan ilettikleri sorunların çözümüne ilişkin bulgulara bakıldığında, büyük oranda ödev ve sınavlara yönelik düzenlemeler (%25) yapıldığı iletilen sorunlara rağmen herhangi bir destek alamayan katılımcı oranının %4 olduğu anlaşılmaktadır. Engelli birimleri ile iletişime geçmeyen katılımcıların (%53) sorunlarını nasıl

çözdükleri ve çözemeyen katılımcıların durumunu incelediğimizde, sorunlarını büyük oranda (%16) arkadaşları ve hocalarından yardım alarak çözmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Yaşadıkları soruna çözüm bulamayan katılımcıların ise dersten kaldığı veya stresli bir dönem geçirdiği görülmektedir.

Tablo 10. Katılımcıların Belirtmek İstedikleri Diğer Hususlar

Öğrencilerin Koordinatörlük ile İletişim Durumu	N	%
Yetersizliklerini belirterek çok zorlandıklarını ifade eden öğrenciler	7	7%
Sınavlarda ve ödevlerde hak kaybı yaşadıklarını ifade eden ve uyarılma talep eden öğrenciler	5	5%
Eğitim sistemin yetersizlik durumuna göre esnetilmesi gerektiğini ifade eden ve empati beklentisi olan eden öğrenciler	4	4%
Hocalarından ve arkadaşlarından yardım aldığını ifade eden öğrenciler	4	4%
Yetersizlik durumuna göre erişilebilir ders materyali talep eden öğrenciler	2	2%
Görme yetersizliğinden dolayı ulaşım sorununu ifade ederek eğitimin çevrim içi devam etmesini talep eden öğrenciler	1	1%
İletişim kuracak kimse bulamayan öğrenciler	1	1%
Toplam	24	24%

Son olarak, Tablo 10'da görüldüğü üzere katılımcılara ayrıca belirtmek istediği hususlar sorulmuş, %24'ünden yanıt alınmıştır. Ağırlıklı olarak katılımcıların yetersizliklerini ifade ederek UE sürecinde çok zorlandıklarını (%7), ölçme değerlendirilmede hak kaybı yaşadıklarını ve yetersizlik türlerine uygun düzenlemelere ihtiyaç duyduklarını (%5), süreci yardım alarak tamamladıklarını (%4) ifade etmişlerdir.

Nitel Bulgular

“Covid-19 küresel kriz sonrası başlatılan UE sürecinde, ÖG öğrenciler ve ilgili akademik personel arasında iletişim sağlamak için engelli öğrenci birim koordinatörlüğü tarafından yapılan çalışmalar, koordinatörlüklerin ihtiyaçları ve süreci nasıl değerlendirdikleri” ile ilgili sorulara verilen cevaplar MAXQDA 2020 programı ile analiz edilmiştir.

Tablo 11. UE Sürecine İlişkin Tema Kategori Kod Tablosu

Tema	Kategori	Kodlar	f
UE'e geçme süreci	UE'e geçme	Zorluklar ve Problemler	29
		Duygular	7
	Koordinatörlük öğretim üyesi öğrenci iletişimi	Öğrenci dönütü yok	15
		Öğrenci dönütü var	3
		Yönetim desteği	10
		Yönetim desteği var	7
Sistem ve yazılım	Sistem	Avantaj	21
	Yazılım	Dezavantaj	20
		Kullanılan yazılım	19

UE geçme sürecinde sistem ve yazılım ile ilgili olgular birbiri ile oldukça yakından ilişkilidir. İlişki matrisi ve katılımcı görüşleri aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 28. İlişki Matrisi

	Yönetim Desteği	Yönetim Desteği\Yönetim Desteği Yok	Yönetim Desteği\Yönetim Desteği Var	Koordinatörlük Öğretim Üyesi	Öğrenci Geri Dönütü	Öğrenci Geri Dönütü Yok	Öğrenci Geri Dönütü Var	Öğrenci ile iletişim halinde	Sistem ve Yazılım	Sistem ve Yazılım\Dezavantaj	Sistem ve Yazılım\Avantaj	Hangi Yazılım Kullandı?	UEe Geçmek	Zorluklar ve Problemler	Duygular	TOPLAM
A	0	1	7	0	0	0	0	1	0	2	3	2	0	3	2	21
B	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	3	0	0	2	3	11
D	0	9	0	0	0	8	2	0	0	11	5	12	0	4	0	51
C	0	0	0	0	0	6	1	3	0	2	7	0	0	6	2	27
E	0	0	0	1	0	1	0	0	0	5	3	5	0	14	0	29
TOPLAM	0	10	7	1	0	15	3	7	0	20	21	19	0	29	7	139

UE'e geçmedeki duygular, zorluklar ve problemler teması incelendiğinde; üniversitelerin engelli öğrenci birimleri UE'e geçme de farklı duygu ve düşünceler (endişe, kaygı...) (3) yarattığını, çeşitli zorluk ve problemler (5) (değerlendirmenin nasıl olacağı, çevrim içi eğitim materyalleri, telif hakkının ortaya çıkması...) olduğunu

belirtmişlerdir. UE'e geçmede duygu ile zorluklar ve problemler arasında ilişki olduğu, zorluk ve problemlerin en çok sistem ve yazılım için dezavantajlardan (farklı engel durumlarına göre erişilebilir olmama, kapsayıcı olmama...) kaynaklandığı görülmüştür. Katılımcı görüşlerine ait örnekler aşağıda verilmiştir.

Koordinatör Katılımcı A: *Genel anlamda tabi ki bir herkeste bir şaşkınlık, nasıl olacak, nasıl yapacağız, çözüm önerileri nasıl olacak, açıkçası ben süreç başladığında çok daha ciddi kaygılarım vardı.” “En basitinden internet erişimi sorunu olan öğrenciler vardı, dersleri takip edemiyor kotadan dolayı. Ya da köy, kırsal kesimde işte internet çekmiyor. Veya bazı öğrencilerimizin üniversitenin sunduğu hizmetlerden faydalandıkları için yani çoğu çalışmalarını bilgisayarda zaten çok yoğun çalışmaları gerekemediği için bilgisayarları yoktu, onlar da üniversitenin imkânlarını kullanıyorlardı. Fakat bu öğrencilerimiz üniversite kapanınca o anlamda bocaladılar.*

Koordinatör Katılımcı B: *Elbette bu durum herkes için ani başlayan, UE'e yönelik bir hazırlığımızın olmadığı stresli bir süreçti. Yüz yüze olmadan verimli olup olamayacağımı, öğrenci öğrenmesini nasıl ölçeceğimi ve değerlendirmelerin nasıl yapılacağı konusunda kaygılarım vardı.*

Koordinatör Katılımcı C: *Sudan çıkmış balık gibi olduk bir anda nasıl gidecek diye. Bir de ekonomik olarak, maddi durumu iyi olmayan öğrencinin internet ödeme gücü olmayabilir ya da bilgisayarı olmayabilir. Buna benzer sıkıntılar olabiliyor.*

Koordinatör Katılımcı E: *Bazı hocalarımız tabi bilgisayar teknolojilerine aşına olunca onlar için kolay oldu ama olmayanlar için zorlayıcı oldu. Bir de onların sınıfında engelli bir öğrenci varsa, daha doğrusu bizim uyarılama verdiğimiz bir öğrenci varsa o biraz daha zorlayıcı oldu.*

Sistem-yazılım avantajları ve dezavantajları temasını incelediğinde ise, beş katılımcı kullandıkları farklı yazılımlar olduğunu (zoom, ninova, youtube...) belirtmişlerdir. Bu sistem ve yazılımların bazı dezavantajları olduğunu belirseler de (4) büyük avantajları olduğunu da ifade etmişlerdir (5). Hangi yazılımın kullanıldığı ile sistem ve yazılım dezavantajları arasında bir ilişki olsa da sistem ve yazılım avantajları arasında kuvvetli bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların sistem ve yazılım avantajlarına ve dezavantajlarına yönelik görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Koordinatör Katılımcı A: *Dediğim gibi bizim en büyük avantajımız evet mesela ismini vermeye gerek yok ama çeşitli programlar kullanıldı işte video kayıtları yaparken veya UE'ler verilirken. Bunların ama hani karmaşası, kullanması, indirmesi vs.lerin dahi önüne geçilmesi için bizim üniversite çok mantıklı bir şey*

yaptı: Biz videolarımızı kaydettik, sonra Youtube'a yükledik. Youtube linklerini de bizim öğrencilerin daha önce bahsettiğim UZEM yani UE Merkezi üzerindeki platforma yükledik. Böylelikle aslında öğrencilerimizin daha önceden aşına oldukları bir platformdan direkt izleme fırsatları oldu." "Ama tabi ki şöyle sorunlar vardı: En basitinden işitme engelli öğrencilerimiz için sınıfta yüz yüze ders olduğu zaman öğretim üyesine daha yakınlaşabilmesi, sürekli göz temasından dolayı dudak hareketleriyle okuyabilmesi veya çeşitli jest mimiklerle dersi daha iyi takip edebildiklerini biliyorum. Ama UE olunca bazı hocalarımız işte kendilerini çok rahat hissetmedikleri için kamerayı kapatıyorlardı.

Koordinatör Katılımcı C: Burada zaten bütün yapılan her şey, evrensel tasarım dediğimiz şey bununla gerçekleşti. Şimdi üniversitede hiç alışık olmadığımız bir sisteme hızlı bir biçimde geçtik. Bu hızlı sisteme geçerken evrensel tasarımla hareket ettiğiniz zaman sorun yaşamıyorsunuz. Demek ki buradan şu ortaya çıkıyor: Eğer yaptığınız her şeyde erişilebilirliği düşünerek hareket ederseniz sorunsuz oluyorsunuz. Bu da sizin kuvvetli yanınız oluyor." "Ben az işiten bir öğrenciyim," dudak okuyarak da fayda sağlıyor, "Çok anlayamıyorum." diyor, ses dağılıyor çünkü implantı olmasına rağmen. Ama "Dudak okumakta sıkıntı çekebiliyorum" diyor. Şimdi orada telefonda yaptığı zaman sıkıntı oluyor. Bilgisayarda bunu yapsa aynı sıkıntıyı yaşamayacak. Yani çocuktan kaynaklı, teknolojik eksiklik, araç-gereç eksikliği neticesinde yaşanan bir sıkıntı olmuş oluyor. Hani ne olabilir? Bu görüntünün altına altyazı olabilir. Ama altyazı ne kadar olabilir ki? Altyazıyı siz irticalen bir ders yapıyorsanız eğer, aklınıza başka bir şey gelebilir, cevaplayabilirsiniz, o sırada bir altyazı yazmanız mümkün değil. Ancak video hâlinde çekilen derslerde gerçekleşebilir. Yani buna benzer birtakım aksaklıklar vardı.

Koordinatör Katılımcı E: Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunda normal koşullardaki ders sırasında ders kaydolmadığı için bir sürü şeyi kaçırdık Zoom'la yapılan derslerde "Kayıt alındığında dönüp bakma şansım oluyordu, dikkatim dağıldığında bir kayıp yaşamıyordum." diyen öğrenci oldu.

Koordinatör Katılımcı D: Sınav güvenliği noktasında öğretim elemanları gerçekten tedirgindi. Bu da şöyle bir şey oldu hocam, mesela bizde süreyi çok kısa tutmuş. Şimdi hoca tabi sorduğu sorulara ne kadar süre yeteceğini biliyor. Çeşitli süre izinleri vardı mesela işte 15 dakika, 20, 25 dakika şeklinde. 10-15 dakikanın verildiği sınavlarda eğer o dersi alan, görme yetersizliği olan öğrenci varsa çok sıkıntı yaşadı ve evde olduğundan partner hizmeti de alamadığı için ya da başka okuyucu bulamadığından sürede zorluk yaşadı.

Öğrenci ile iletişim ve öğrencilerden geri bildirim temalarını inceldiğimizde; üniversitelerde engelli öğrenci birimlerinin büyük bir kısmı bu süreçte öğrenci ile iletişim hâlinde kalmıştır (3). Bununla birlikte birim koordinatörleri öğrencilerden geri

dönüt alamamaktan şikâyet etmektedirler (3). Ayrıca, koordinatörlüklerin öğrenci ile iletişim hâlinde olması sistem ve yazılım açısından avantajlı bir durum yaratmıştır.

Koordinatör Katılımcı A: *Biz öğrenciyle de iletişime geçerek, hocasıyla da iletişime geçerek öğrencinin ödevini teslim edebilmesi için ek süre temin edebildik.*

Koordinatör Katılımcı B: *Öğrencilerle yüz yüze eğitim-öğretim döneminde kurduğumuz iletişimi ve sağladığımız partner desteğini sürdürmeye çalıştık. UE sürecinde de iletişim kesilmedi.*

Koordinatör Katılımcı C: *Ben koordinatörlük olarak öğrencilerimle sürekli irtibat hâlinde oluyorum. Bilişim erişilebilirliği görme engellilerle gerçekleşen bir konu olduğu için görme engelli öğrencilerle sürekli irtibat hâlinde oluyorum. Fakat bu süreçte yaşadığımız sorunlar varsa anında bana geri bildirin, ben bunun üzerine düzenlemek üzere koordinasyon sağlarım.” diye mail gönderdim. Hiç geri dönüş olmadı.*

Koordinatör Katılımcı D: *Whatsapp'ta birebir hatta isteyen, böyle arayıp durumunu anlatanlarla görüşmeme rağmen tekrar geri bildirim gelmiyor mesela.*

Koordinatör Katılımcı E: *Problemlerini iletmeyen o kadar çok öğrenci var ki.*

Yönetim desteği yok ve yönetim desteği var temasını incelediğimizde ise, yönetim desteğinin olmaması UE geçme noktasında zorluk ve problemlere neden olmakla birlikte sistem ve yazılım açısından da büyük dezavantaj olmuştur. Bazı katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

Koordinatör Katılımcı D: *Üniversitemin dediğim gibi daha çok benimle iş birliği içinde olmasını isterdim gerek sosyal duyurularında gerek öğrencilere yönlendirdikleri toplu duyuru bütünlerinde, öğretim üyelerimize yönlendirilen içerik bütünlerinde bizimle iş birliği yapıp kendileri bizimle iş birliğine geçerek, çünkü biliyorlar birimimizi de.*

Koordinatör Katılımcı A: *Hocam bahsettiğiniz durumun yani böyle başlangıç heyecanı ve aynı şekilde duyarlı rektör, rektör yardımcısı, işte genel sekreter hatta işte dekan hocalar var ve açıkçası onlar da yani tek bir söylemimize bakıyorlar bu noktada. Çok destekliyorlar.*

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma, uzaktan eğitimin sürecindeki ÖG üniversite öğrencilerinin ve engelli öğrenci birimleriyle iş birliği durumunu saptamayı amaçlamıştır. Bu kapsamda öğrencileri ve engelli öğrenci birim sorumlularına süreç, genel işleyiş, UE süresince öğrenci-hoca, öğrenci-engelli birimi iletişimi, kullanılan teknik sistem, alt yapı, ders, ders materyali ve sınavların erişilebilirliği, karşılaşılan güçlükler ve çözümlere yönelik olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde yapılan analiz sonuçlarından elde edilen bulgular, ilgili yazın çerçevesinde tartışılmaktadır.

Araştırma soruları doğrultusunda elde edilen bulgulara göre; katılımcıların UE sürecinde büyük oranda bilgisayar, cep telefonu ve tablet gibi mobil araçları, UE esnasında ise büyük çoğunluğu (%43) ekran okuyucu, ekran büyütme ve alt yazı, işaret dili (%17) gibi kullanmışlardır. Üniversitelerin kullandıkları alt yapıya baktığımızda ise ağırlıklı olarak (%44) Zoom uygulamasının tercih edildiği, Teams, Adobe, Skype gibi alt yapıları da kullanan üniversiteler olduğu görülmüştür. Katılımcıların UE platformuna erişebilme durumuna bakıldığında ise, %78'inin ulaşabildiği %22'sinin kısmen veya hiç ulaşamadığı anlaşılmıştır. Bu durumun nedenleri arasında, bazı üniversitelerin öğrencilerine ihtiyaçları doğrultusunda sınırlı oranda ücretsiz internet desteği sağladığı bilinse de en yoğun olarak internet ve teknik materyal sorunu, ek olarak öğrencinin görme, işitme yetersizliği de katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Benzer şekilde, UE sürecinde kullanılan ders dokümanları, video ve ses içeriklerine, ders esnasında gösterilen PowerPoint gibi materyallere erişim durumlarına ilişkin sorulara verdiği yanıtlarda katılımcıların %14'ünün hem alt yapının hem kullanılan ders dokümanları ve ölçme değerlendirme araçlarının erişilebilir olmamasını ilgili materyallere erişememe nedeni olarak belirttiği %8'nin ise görme yetersizliğini bir neden olarak seçtiği görülmüştür. Bu bulguyu destekleyecek olan, Koçak Tufan'ın (2021) araştırmasında da YÖK, üniversitelere her türlü engeli olan öğrencilerin yerleştirilmesi için gerekli önlemleri almalarını rutin olarak tavsiye etse de pandemi sürecinde birçok programın hazırlıksız yakalandığı

belirtmiştir. Birim koordinatörleri ile yapılan görüşmelerde de ÖG öğrencilerin yanıtlarını destekleyecek görüşler tespit edilmiştir. Koordinatör katılımcıların tamamı, UE geçmedeki duygular, zorluklar ve problemler teması incelendiğinde; bu sürecin endişe, kaygı yarattığını, ölçme değerlendirme, çevrim içi eğitim materyalleri, sistem ve yazılımların farklı engel durumlarına göre erişilebilir olmaması gibi çeşitli zorluk ve problemler olduğunu belirtmişlerdir. Konu ile ilgili alan yazın ve pandemi sürecinde yayınlanan uzaktan eğitim raporları incelendiğinde; ÖG öğrenciler ve eğitimcilerle yönelik mevcut uygulamaların sınırlı olması nedeniyle çevrim içi eğitim sistemlerinin özellikle pandemi sürecinde ihtiyaca cevap verecek yeterlilikte olmadığı belirtilmiştir (BM, 2020; Telli ve Altun, 2020). Ek olarak, erişilebilir ders materyalleri, canlı ders sırasında kullanılan resimlerin görme yetersizliği olan bireyler için betimlenmesi, işitme yetersizliği olan bireyler için gerektiğinde işaret dilinin kullanıldığı videoların eklenmesi, videolar ve canlı derslerdeki ses kalitesinin dikkate alınması, ders materyalinin canlı ders öncesi paylaşılması ve çevrim içi sınav sürecinin erişilebilir olması da önemli konular arasında yer almıştır (Eder, 2020; EBP, 2020a-b; Kalaç ve diğerleri, 2020).

Araştırmada, ÖG öğrencilerin çevrim içi derslerde arkadaşları ve hocalarıyla iletişim durumları da incelenmiş, bulgularda iletişim kurabilen katılımcı oranı %55 iken, kısmen ve hiç iletişim kuramayan katılımcı oranının %45 olduğu belirlenmiştir. İletişim sorunlarının nedenlerini açıklayan katılımcılar, yetersizlik durumu, üniversitenin teknik sistemi, hocaların teknolojiyi kullanma ve hoca ile öğrenci arasındaki iletişim sorununu belirtmişlerdir. Bununla birlikte koordinatörlerin büyük bir kısmı bu süreçte öğrenci ile iletişim hâlinde kaldığını, ilgili öğretim üyeleri ve ÖG öğrenci birim danışmanları ile sorunların giderilmesi için iletişime geçildiğini, diğer yandan sorunların çözümüne yönelik iletişim çabasında öğrencilerden geri dönüş alamadıklarını belirtmişlerdir. Koordinatör katılımcı (A) ayrıca iletişim hâlinde oldukları öğrencinin sistem ve yazılım açısından daha avantajlı durumda olduğunu ifade etmişlerdir. İlgili alan yazında ise, eğitimcilerin pandemi nedeniyle başlayan UE sürecinde etkileşimin zayıf olması, teknolojik alt yapı ve ders sorumluların yeterliliklerinin eksikliği nedeniyle verimsiz bir

süreç olduğu belirtilmiştir (EGED, 2020; Karakaya, Adıgüzel, Üçüncü, Çimen ve Yılmaz, 2021). Öğrencilerden elde edilen veriler çevrim içi ders esnasında etkileşimin yetersiz olduğu görüşünü desteklemektedir. Araştırmada, ÖG üniversite öğrencileri ve engelli öğrenci birimi ile iletişim durumu incelenmiş; katılımcılardan %47'sinin engelli öğrenci birimleriyle iletişim kurduğu %50'den daha çoğunun iletişim kurmadığı anlaşılmıştır. Engelli birimlerinden katılımcılara ulaşan olup olmadığı sorulduğunda ise, katılımcıların %56'sına ulaşıldığı görülürken %42'sine ulaşılmadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan üniversitelerin engelli öğrenci birim sorumluları ile yapılan görüşme sonucunda ise, ÖG öğrencilerin iletişime yanıt vermediği, sorunlarını ileten öğrencilere çözüm üretilmeye çalışıldığı anlaşılmıştır. Aynı zamanda, bazı üniversitelerdeki engelli öğrenci birimlerinin aktif olarak hizmet sunmadığı, öğrencilerin sorunlarını iletecek muhatap bulamadığı da belirtilmiştir. Bu konudaki alan yazın incelendiğinde, ÖG öğrencilerin bir kısmının yükseköğretimde engelli kimliği ile destek almayı ve iletişime geçmeyi istemedikleri söylenebilir (Erdoğan, 2019). Bununla birlikte pandemi nedeniyle başlatılan UE'de en büyük eksikliği ÖG bireylerin yaşadığı, bu alanda çalışan uzmanların, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili koordinatörlüklerin iş birliği ve koordinasyonu ile yaşanan eksikliklerin telafi edebileceği alan yazında belirtilmiştir (Koçak Tufan, 2021; Kalaç ve diğerleri, 2020; Kandemir, 2014). Pandemi sürecinin, sağlık ve güvenlik konusunun acil bir ihtiyaç olduğunu gösterdiği kadar iletişim, iş birliği ve öğrenme gerekliliği ihtiyaçlarının da olduğunu gösterdiği ilgili raporlarda belirtilmiştir (ASHB, 2020; BM, 2020; EBP, 2020a-b; Özsaygı, 2020; SDER, 2020). Araştırmada son olarak uzaktan eğitim döneminde yaşadıkları sorunlar çözüme kavuşmayan katılımcıların durumu incelenmiş; sorunlarını ağırlıklı olarak arkadaş çevresi ve ilgili dersin öğretim üyesi/elemanından yardım alarak çözmeye çalıştıkları, UE sürecinde zorlandıkları, ölçme değerlendirme hak kaybı yaşadıkları ve yetersizlik türlerine uygun düzenlemelere ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır. Alan yazın incelendiğinde, uzun yıllardır yaşamımızda var olan UE süreci çoğunlukla normal gelişim gösteren bireylerin ihtiyacını karşılayacak biçimde olduğu, ÖG bireylerle ilgili düzenlemeler yok denecek kadar az olduğu, teknik alt yapı ve kullanılan sistemlerin eksikliğinin, motivasyon eksikliği ve geri dönüt almayla ilgili düzenlemeler yapılması

gerektiğinin bu süreçte ortaya çıktığı belirtilmiştir (Aksoy vd., 2021; Balaman ve Hanbay Tiryaki, 2021; Kandemir, 2014; Taşgın, 2020). Bununla birlikte bazı yetersizlik türlerindeki (ortopedik yetersizlik, kronik sağlık sorunu) öğrenciler UE’i, ulaşım sorunu olmaması nedeniyle, engelli öğrenci birim koordinatörleri ise ÖG bazı öğrencilerin (dikkat eksikliği, işitme yetersizliği, öğrenme güçlüğü) ders kaydını tekrar dinleme imkânı bulması nedeniyle avantajlı bulduklarını ifade etmişlerdir (Arık, Karakaya, Çimen ve Yılmaz, 2021; Balaman ve Hanbay Tiryaki, 2021; Cabı, 2018).

Covid-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitim uygulamalarında katılımcıların avantaj veya dezavantaj olarak gördüğü durumlar, teknik alt yapı ve kullanılan sistemler, ders materyallerinin erişilebilirliği ve etkileşim yönüyle dezavantajlarının daha fazla olduğu söylenebilir. Araştırmanın veri toplama sürecinde ise bazı öğrencilerin ankete katılmayı istemedikleri, desteğe ihtiyaç duymadıkları ve/veya daha önce yapılmış olan çalışmaların sonucunda sorunlarının çözüme kavuşmadığı bu nedenle de çalışmalar için araç olarak kullandıklarını düşündükleri görülmüştür. Bununla birlikte, eksiklerin, uyarlamalar ve erişilebilirlikle ilgili uygulamalardaki boşluğun giderilmesi YÖK’ten üniversitelere gönderilen ÖG öğrencilere uzaktan eğitim sağlanması konusunda farkındalık oluşturacak bir dizi tedbir ve önlem maddelerini içeren resmi yazıda ve Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliğinde de belirtilmiştir (YÖK, 2020b; YÖK, 2010). Ek olarak, ilgili yönetmelik doğrultusunda üniversitelerde kurulması zorunlu olan engelli öğrenci birimlerinin, ÖG öğrencilere akademik, psikolojik, sosyal, barınma vb. konularda fırsat eşitliği sağlanması doğrultusunda erişilebilirliğe ilişkin kurumlarındaki paydaşlarla iş birliği yapmaları temel görevleri arasındadır. Bu bağlamda, Covid-19 pandemisine benzer süreçlerin dışında da bu sorumlulukların farkında olunmasının ve yasal çerçevede kurulmuş olmanın ötesinde aktif hizmet sunulmasının önemi yeniden gündeme gelmiştir. Bu hizmetlerin ÖG öğrencilerin özellikleri ve performansları doğrultusunda fırsat eşitliği ilkesi gözetilerek, yardım temelli değil hak temelli yürütülmesi ve hesap verilebilirliğin önemi alan yazında da vurgulanmaktadır (Erdoğan, 2019; EGED, 2016, Kayhan, Sen ve Akcamete, 2015; Piştav Akmeşe, 2018).

Sonuç olarak, araştırma sonuçlarını genelleymek için daha çok katılımcı ile yapılacak araştırmalara ihtiyaç olduğu dűřünlmektedir. Bununla birlikte bu araştırmanın sonuçlarının, açıklandığı üzere Covid-19 pandemisi öncesinde ÖG üniversite öğrencilerinin yaşadıkları sorunlar ve engelli öğrenci birimlerinin durumlarıyla ilişkili diğer araştırmalarda odaklanılan konularla benzerlik gösterdiği görülmüştür (Piřtav Akmeře, 2018; EGED, 2016; Erdoėan, 2019; Kayhan vd., 2015; Sevinç ve ay, 2017; Tekin, 2019). Bu kapsamda, ÖG öğrenciler açısından daha etkili ve verimli uygulamaların hayata geçirilmesi doğrudan yetersizlik türleri dikkate alınarak; teknolojik alt yapı ve sistemler, ders materyalleri, çevrim içi ders esnasındaki iletişim aksaklıları, ölçme ve değerlendirmede uyarlamalar yapılması gerektiği söylenebilir. Bu doğrultuda, engelli öğrenci birimleri ile üniversite yönetimleri ve öğretim elemanları tarafından, ÖG öğrencilerle iletişim, iş birliği gibi konularda iyileştirme çalışmalarına odaklanması, erişilebilirliğin farklı alanlarda ne düzeyde yeterli uygulandığı konusunda daha fazla katılımcı ile araştırmanın yenilenmesi ve çıkan sonuçların ilgili kamu kurum ve sivil toplum kuruluşları ile paylaşılması gerektiği dűřünlmektedir.

KAYNAKLAR

- Altunoğlu, A. (2020). Yükseköğretimde kapsayıcılığın uygulanabilirliği üzerine bir tartışma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(27), 672-699. doi: 10.26466/opus.755015
- Aksoy, D. A., Bozkurt, A., & Kurşun, E. (2021). Yükseköğretim öğrencilerinin koronavirüs (covid-19) pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik algıları. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 5(3), 285-308.
- Arık, S., Karakaya, F., Çimen, O., & Yılmaz, M. (2021). Kovid-19 pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim hakkında ortaöğretim öğrencilerinin görüşlerinin belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 631-659. doi: 10.17152/gefad.926838
- Arthaud, T. J., Aram, R. J., Breck, S. E., Doelling, J. E., & Bushrow, K. M. (2007). Developing collaboration skills in pre-service teachers: A partnership between general and special education. *Teacher Education and Special Education*, 30(1), 1-12. doi: 10.1177/088840640703000101
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [ASHB] (2021). Engelli ve yaşlı istatistik bülteni. https://www.aile.gov.tr/media/81779/eyhgm_istatistik_bulteni_mayis_2021.pdf adresinden erişilmiştir.
- Balaman, F., & Hanbay Tiryaki, S. (2021). Corona virüs (Kovid-19) nedeniyle mecburi yürütülen uzaktan eğitim hakkında öğretmen görüşleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 52-84. <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/60435/769798> adresinden erişilmiştir.
- Birleşmiş Milletler [BM] (2020). Kovid-19'un engelli bireyler üzerindeki etkisi. <https://kasder.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/BM-ENGELL%C4%B0L%C4%B0K-VE-KOVİD-19-06.05.2020.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., & Kılıç Çakmak, E. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cabı, E. (2018). Teaching computer literacy via distance education: Experiences of the instructors. *Başkent University Journal of Education*, 5(1), 61-68. Retrieved from <http://buje.baskent.edu.tr/index.php/buje/article/view/93>
- Cavkaytar, A., Melekoğlu, M., & Yıldız, G. (2014). Geçmişten günümüze özel gereksinimli olma ve zihin yetersizliği: Dünya'da ve Türkiye'de kavramların evrimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel Sayı), 111-122.
- Cavkaytar, A., & Diken, İ. (2012). *Özel eğitim ve özel eğitim gerektirenler*. Ankara Vize Yayıncılık.

- Ceviz, N., Tektaş, N., Basmacı, G., & Tektaş, M. (2020). Covid 19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin analizi. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(2), 312-329.
- Cook, L., & Friend, M. (1991). Collaboration in special education. *Preventing school failure: Alternative Education for Children and Youth*, 35(2), 24-27. doi: 10.1080/1045988X.1991.9944251
- Da Fonte, M. A., & Barton-Arwood, S. M. (2017). Collaboration of general and special education teachers: perspectives and strategies. *Intervention in School and Clinic*, 53(2), 99-106. doi: 10.1177/1053451217693370
- Dayı, E., Açıkgöz, G., & Elçi, A. N. (2020). Güzel sanatlar eğitimi bölümü öğretmen adaylarının öğ öğrencilere yönelik metaforik algıları (Gazi Üniversitesi Örneği). *Özel Eğitim Dergisi*, 21(1), 95-122. doi: 10.21565/ozelegitimdergisi.616520
- Eder, R. (2020). The Remoteness of remote learning: A policy lesson from COVID19. *Journal of Interdisciplinary Studies in Education*, 9(1), 168-171. doi: 10.32674/jise.v9i1.2172
- Eğitimde Görme Engelliler Derneği [EGED] (2020). Pandemi sürecinde engelli üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla UE raporu. <https://www.eged.org/Pandemi-surecinde-engelli-universite-ogrencilerinin-bakis-acisiyla-uzaktan-egitim-raporu.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Eğitimde Görme Engelliler Derneği [EGED] (2016). Üniversitelerde engelli öğrencilere yönelik erişilebilirlik hususunda mevcut durum analizi, 2015-2016. <http://eged.org/univerisilebilirlik2016.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Elçi, A. N. (2019). *Özel eğitim okul ve sınıflarında branş derslerinin yürütülmesinde özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarının incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Engelsiz Bilişim Platformu [EBP] (2020a). 8. KKTC engelsiz bilişim günleri <https://www.youtube.com/watch?v=ZwvF4wERm-Q&t=5212s> adresinden erişilmiştir.
- Engelsiz Bilişim Platformu [EBP] (2020b). Kovid 19 engelsiz süreci ve engelsiz bilişim zirvesi. <https://www.youtube.com/watch?v=QnDPS2HrEGg> adresinden erişilmiştir.
- Erdoğan, Ö. (2019). *Erişilebilir üniversiteler kapsamında engelli öğrenci birimlerinin engelli öğrenciler açısından değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Friend, M., & Cook, L. (1992). *Interactions: Collaboration skills for school professionals*. Longman Publishing Group.

- Gunawardena, C. N., & McIsaac, M. S. (2004). Distance Education, DH Jonassen (ed.), *Handbook of Research for Education Communications and Technology*, New Jersey: Lawrence Earlbaum Ass.
- Heward, W. L., Alber-Morgan, S., & Konrad, M. (2017). *Revel for exceptional children: An introduction to special education with loose-leaf version*. Pearson.
- Holmberg, B. (2008). The Evolution, Principles and Practices of Distance Education. *Studien und Berichte der Arbeitsstelle Fernstudienforschung der Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, Volume 11*, reprint, July 2008, ISBN 978-3-8142-0933-3.
- Kalaç, M. Ö., Telli, G., & Erönel, Y. (2020). *Kovid-19 mücadelesi kapsamında uzaktan eğitim sürecinde engelli öğrencilerin durumu sorunlar ve çözüm önerileri*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi. <https://www.engelsizbilisim.org/> adresinden erişilmiştir.
- Kandemir, O. (2014). Türkiye'de yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitim uygulamaları: eğitimde fırsat eşitliği ve ekonomik kalkınma. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 1155-1176.
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181-192.
- Karakaya, F., Adıgüzel, M., Üçüncü, G., Çimen, O., & Yılmaz, M. (2021). Teachers' views towards the effects of Kovid-19 pandemic in the education process in Turkey. *Participatory Educational Research*, 8(2), 17-30. doi: 10.17275/per.21.27.8.2
- Kayhan, N., Sen, M., & Akcamete, G. (2015). Opinions of university students with disabilities on current regulations and adaptations at higher education institutions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, 635-639.
- Koçak Tufan, Z. (2021). Thinking about students with disabilities in the pandemic. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20210119103539813> adresinden erişilmiştir.
- Klein, E., & Hollingshead, A. (2014). Collaboration between special and physical education: The benefits of a healthy lifestyle for all students. *Exceptional Children*, 47(3), 163-171. doi: 10.1177/0040059914558945
- Kritikos, E. P., & Birbaum, B. (2003). General Education and Special Education Teachers' Beliefs regarding Collaboration. *Learning Disabilities: A Multidisciplinary Journal*, 12(3), 93-100.
- Lawson, H. A. (2004). The logic of collaboration in education and the human services. *Journal of Interprofessional Care*, 18(3), 225-237. doi: 10.1080/13561820410001731278

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2020). Basın açıklaması.
<https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-23-martta-baslayacak-uzaktan-egitime-iliskin-detaylari-anlatti/haber/20554/tr> adresinden erişilmiştir.
- Özsaygı (2020). 2020'nin engelli hakları açısından değerlendirilmesi.
<https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/engelliler-konfederasyonu-2020-yili-genel-degerlendirme/> adresinden erişilmiştir.
- Piştav Akmeşe, P. (2018). Yükseköğretim kurumlarına devam eden engelli öğrenciler ile engelli personelin sorunları ve yükseköğretim engelliler danışma ve koordinasyon yönetmeliği hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(64), 214-232.
- Piştav Akmeşe, P., & Kayhan, N. (2020). Özel eğitim öğretmenliği öğrencilerinin Koronavirüs (COVID19) salgın sürecinde uygulama derslerine ilişkin deneyimleri. *Turkish Studies*, 15(8), 3669-3688. doi: 10.7827/TurkishStudies.44410
- Piştav Akmeşe, P., Aslan, S., Tenikler, G., Varlıklı, C., Şahan, G., Gedik, Z., ... & Oral, E. (2020). Pandemi döneminde yükseköğretimde engelli öğrenci el kitabı.
<https://193.140.248.82/xmlui/handle/11147/10793> adresinden erişilmiştir.
- Pugach, M. C., & Johnson, L. J. (1989). The challenge of implementing collaboration between general and special education. *Exceptional Children*, 56(3), 232-235. doi: 10.1177/001440298905600308
- Rymin, E., Palonen, T., & Hakkarainen, K. (2008). Networking relations of using ICT within a teacher community. *Computers & Education*, 51(3), 1264-1282. doi: 10.1016/j.compedu.2007.12.001
- Salgın Döneminde Erişilebilirlik Çalıştayı Raporu [SDER] (2020).
<https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-10/erisilebilirlik-calistay-raporu.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Sevinç, İ., & Çay, M. (2017). Fiziksel engelli bireylerin üniversite eğitimi sırasında karşılaştıkları sorunlar: Akdeniz Üniversitesi örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (13), 219-238.
- Taşgın, (2020). Engelsiz bilişim çalıştayı.
<https://www.youtube.com/watch?v=ZwvF4wERm-Q&t=4533s> adresinden erişilmiştir.
- Tekin, H. H. (2019). Engelli üniversite öğrencilerinin eğitim yaşamındaki sorunları: Konya örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 1531-1548.
- Telli, S. G., & Altun, D. (2020). Koronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34. doi: 10.32329/uad.711110
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi

- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı [YÖK] (2010). Yükseköğretim kurumları engelliler danışma ve koordinasyon yönetmeliği.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=14214&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden erişilmiştir.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı [YÖK] (2020a). Basın açıklaması.
<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx> adresinden erişilmiştir.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı [YÖK] (2020b). Uzaktan eğitimde engelli öğrenciler.
<https://engelsiz.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitimde-engelli-ogrenciler-icin-yok-harekete-gecti.aspx> adresinden erişilmiştir.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı [YÖK] (2021a). Pandemi sürecinde online eğitimin verimliliğine ilişkin öğretim elemanı anket raporu.
<https://covid19.yok.gov.tr/Documents/anketler/ogretim-eleman-anket-sonuclari.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı [YÖK] (2021b). Pandemi sürecinde online eğitimin verimliliğine ilişkin öğrenci anket raporu.
<https://covid19.yok.gov.tr/Documents/anketler/ogrenci-anket-sonuclari.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Yoon, S. W., & Johnson, S. D. (2008). Phases and patterns of group development in virtual learning teams. *Educational Technology Research and Development*, 56(5-6), 595-618. doi: 10.1007/s11423-007-9078-x

ORCID

Eylem DAYI <https://orcid.org/0000-0003-1020-5846>

Reyhan BASIK <https://orcid.org/0000-0002-0032-6874>

SUMMARY

Introduction

The Covid-19 pandemic has brought along hard and troubled times in our country as well as all over the world, the crisis has deepened the inequalities that have existed since the past and necessitated studies on individuals with special needs (SN). Approximately 13% of Turkey's population consists of individuals with special needs (SN). In daily life, a large part of the individuals in question continue their lives with difficulty due to inadequate social policies. The problem of accessibility still maintains its currency as the main problem of individuals with special needs (SN). Although technology and applications are only a means of our purpose, it is thought that the problems experienced in this process will be solved by working in cooperation again from now on. In this context, this research to be carried out; It can be said that it is important for the students with special needs (SN) registered at the universities in our country to receive services that meet their needs in the distance education process and to increase the cooperation activities with the disabled student unit coordinator and to present a report on the current situation to the relevant authorities.

Purpose

This research aimed that examining the cooperation status of university students with special needs (SN) and the unit coordinators established to support these students within the framework of distance education initiated after the Covid-19 pandemic.

Method

The study group of the research consisted of 100 students with special needs studying at foundation and state universities in Turkey and 5 relevant personnel of the disabled student unit coordinator. For this purpose, a questionnaire called "Determining the Distance Education Process of University Students with Special Needs and Collaboration with the Disabled Student Unit Coordinator" was developed by the researchers to be used in the quantitative part of the research, which was carried out in two directions. In the second stage of the research, semi-structured interview technique and interview questions prepared in this direction were used in order to determine the cooperation process of the personnel who carry out the coordination of the disabled student unit of the universities. Quantitative data collected using the questionnaire developed for this research were evaluated with the IBM SPSS Statistics 23 package program. Qualitative data obtained through individual interviews were analyzed by content analysis technique using the MAXQDA 2020 package program.

Results

As a result of the research, it can be said that one of the reasons for the difficulty experienced by university students with special needs (SN) in the distance education (DE) period is the accessibility of the technical systems and course materials used by the universities in this process, also the coordination between the disabled student units and the students at the universities

should be strengthened and the needs of the units should be met. It is stated that the distance education (DE) process, which has existed in our lives for many years, is mostly in a way to meet the needs of individuals with typical development, there are hardly any arrangements for individuals with special needs (SN), lack of technical infrastructure, lack of motivation and it has emerged that arrangements should be made regarding receiving feedback. On the other hand, it is stated that students with some types of disabilities (orthopedic inadequacy, chronic disease) find distance education (DE) advantageous because of the transportation problem and the head of the disabled student units find distance education (DE) advantageous because some students with special needs (SN) (attention deficit, hearing impairment, learning disability) have opportunity to listen to the lecture recordings.

Ek 1. Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 10/06/2020-E.20905

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik KuruluSayı : 76244175-752.01.01
Konu : Etik Kurul KararıSayın Öğr. Gör. Reyhan BASIK
Öğretim Görevlisi

Kurulumuzun 09.06.2020 tarihli oturumunda "Covid-19 Sürecinde uzaktan Eğitim Alan Özel Gereksinimli Üniversite Öğrencilerinin Engelli Öğrenci Birim Koordinatörlüğü ile İşbirliği Sürecinin Değerlendirilmesi" konulu projeniz ile ilgili Kurulumuzun 2020/49 numaralı kararı ekte sunulmuştur.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

e-İmzalıdır
Doç. Dr. Mahmut KAYA
Kurul Başkanı

Evrakı Doğrulamak İçin : https://ebys.harran.edu.tr/envision/Validate_Doc.aspx?V=BKABAK22Adres: Harran Üniversitesi Rektörlüğü Yabancılar Yerleşkesi 63300 Haliliye/Şanlıurfa
Telefon: 0414 318 3000 Faks: 0414 318 3190
Elektronik Ad: <http://www.harran.edu.tr>Bilgi için: Serah AKSLAN
Uyvan: Bilişim İşletmeni
Dakika No: 1197T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

Tarih: 09.06.2020
Saat: 14:00
Sayı: 2020/49
Konu: Öğr. Gör. Reyhan BASIK

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun yaptığı toplantı sonucunda Harran Üniversitesi Siverek M.Y.O. Öğretim Elemanı **Öğr. Gör. Reyhan BASIK**'ın yürütücü olduğu "**Covid-19 Sürecinde Uzaktan Eğitim Alan Özel Gereksinimli Üniversite Öğrencilerinin Engelli Öğrenci Birim Koordinatörlüğü ile İşbirliği Sürecinin Değerlendirilmesi**" konulu bireysel araştırma projesi, oy birliğiyle uygun bulunmuş ve 09 Haziran 2020 tarihinden geçerli olmak üzere onaylanmıştır.

